

№5(47)

середа, 21 квітня 2004 року

... Збудував я, люди, Храм оцей Високий.
В ньому Бог єдиний – то Циганське Слово...

Лекса Мануш

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ДВОТИЖНЕВИК

ROMANI

РОМСЬКІ НАРОДНІ ВІСТІ
МАНУШАНО РОМАНО НЕВІПЕ

Ціна договірна

• ПОЛІТИКА • СВІТ • ПРАВО • КУЛЬТУРА • МИСТЕЦТВО •

Емблема свята – квіти Емблема свенто – лулудя

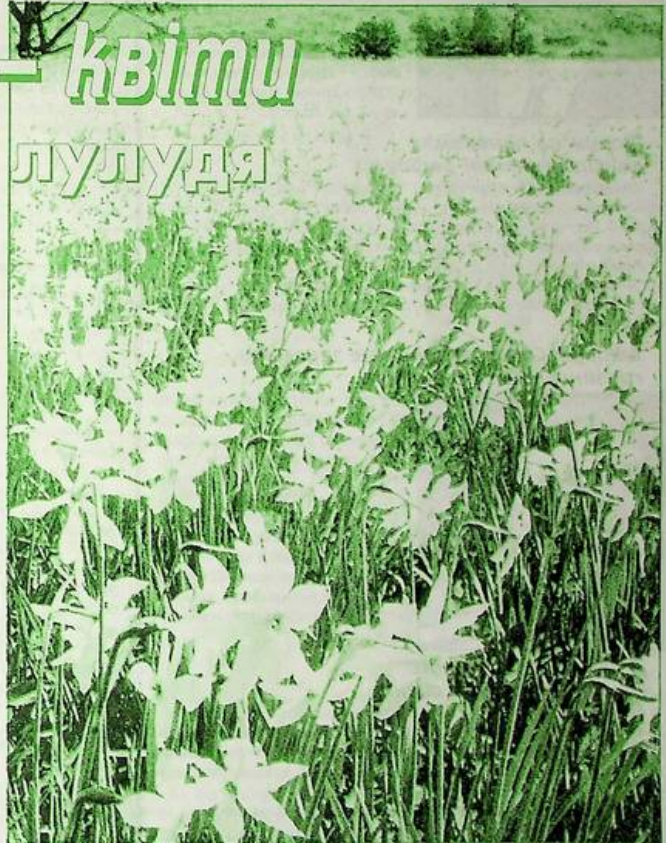
Відшуміло, відгуло свято - Міжнародний день ромів - 8 квітня. Кожен з ромів це свято відзначив по-своєму. Частина вийшла на мирні збори, щоб кидати в річки весняні квіти, інші, як, наприклад, у Чехії, провели театральне свято або, як у Німеччині, відбулися традиційні фестивали. Проте самі виступи цього року засвідчили: все більше і більше ромів почали усвідомлювати себе як представників ромської нації, хоча і як громадян тієї або іншої країни. І де б не проходило це свято - у Чехії, Росії, Україні, Словенії, Румунії, воно було, в першу чергу, ромським. Через мирні збори, маніфестації, інші акції їхні учасники говорили усьому світові: роми не хочуть перебувати у такому становищі, в якому значна їх кількість живе зараз. Існування бідних ромських таборів, відкрита та прихована дискримінація, безробіття та малогранотність, це, в першу чергу, звинувачення місцевим органам влади, які не зуміли прокласти мости довір'я, взаємоповаги між титульною нацією і національними меншинами.

Часто можна почути і таке: "Чому саме міжнародний ромський день?" А якщо бажають такий же мати румуни, поляки, росіяни? Наша відповідь буде такою: оскільки роми - нація, яка не має своєї держави, своєї підтримки на більш високому рівні, крім національного, в тих країнах, де вони проживають, тому Міжнародна Організація Об'єднаних Націй (ООН) і підтримала, аби святкувати 8 квітня кожного року як Міжнародний день ромів. Це свято всіх ромів, незалежно від того, в якій країні вони проживають, під яким національним прапором стоять в урочисті хвилини, який гімн виконують. Але 8 квітня вони відзначають себе єдиною нацією, коли пліч-о-пліч стоять на берегах річок і на спомин про ромів, які загинули саме через свою національну приналежність, запалюють свічки і кидують у воду весняні квіти. На спомин про тих, хто був знищений в роки Другої світової війни, і тих, хто загинув зовсім недавно. Це - 15-річний Ян Делані (Великобританія) та Радислав Пуку (Словаччина).

А щодо того, щоб святкувати дні представників інших національностей, то це справа самих їх представників. І роми не будуть проти, щоб разом з іншими відзначити їхній день: вони ставляться до всіх націй з повагою.

Нехай і надалі течуть річками квіти, що, зливаючись у квітковий океан, символізують могутність ромського руху, який бере силу і насагу з маленьких річечок.

Євгенія Навроцька

Сан-Франціско

Цього року недержавна організація "Голос ромів" організувала третє святкування Міжнародного дня ромів, провівши вечір традиційної ромської музики і танців у "Слов'янському культурному центрі". На святі були представлені багаті й різноманітні ромські традиції з усього світу, включаючи Північну Індію, Єгипет, Туреччину, Угорщину, Іспанію. Крім того, для гостей були приготовлені страви ромської кухні.

Істина у протиріччя

Нещодавно в галереї RA-фото в м. Києві відбулася виставка відомої чеської журналістки Яни Тржилової, присвячена ромській темі. Красиві, романтичні історії, легенди та вражаюча реальність - протиріччя, з яких складається нинішнє реальне життя.

Робота над цією непростюю тематикою розпочалася для журналістки-початківця з репортажів, статей і кольорових фото з життя чеських та румунських ромів. Проте виставка "Роми в галереї RA-фото", в основному, складена з чорно-білих, як саме життя, портретів. Особливо багато облич ромських дітей, оскільки, як говорить пані Тржилова, діти не винні, до того ж, її хвилює майбутнє ромської дитини, який від народження визначено гноблення і злиденність.

КИЇВ ВІДЗНАЧИВ МІЖНАРОДНИЙ ДЕНЬ РОМІВ

Напередодні свята в Державному музично-драматичному ромському театрі "Романс" відбулися урочистості з нагоди Міжнародного дня ромів.

У повному залі театру зібралися не тільки, власне, представники ромської громади, а й численні представники української інтелігенції, культурних товариств і інших національних меншин.

Вечір почався з вітального слова художнього керівника театру заслуженого артиста України Ігоря Крикунова. Далі він передав слово національному поетові, лауреату міжнародної літературної премії імені Івана Франка Михайлові Козимиренку, який, крім теплого привітання, з великим піднесенням і почуттям гордості за свій народ прочитав кілька власних поетичних творів як ромською мовою, так і українською в моєму перекладі.

Лаконічно і цікаво розповів присутнім про історичні корені та традиції ромів України ромський етнограф Олексій Данилкін.

Вечір, присвячений Міжнародному дню ромів, завершився музично-драматичною виставою "Циганська муза" за однойменною поемою видатної сучасної української поетеси Ліни Костенко. Центральним персонажем цього твору і постановки є відомої ромська поетеса Броніслава Вайс-Папуша.

Щирі оплески та квіти були для акторів найкращою нагородою.

Степан Келар, м.Київ

Міха Козимиренко

Нашті Роменте те бістерен!

Явір светітко марібен
Сір рув халя буте Ромен.
Джувлєсен тікне є чворенца
пзуре муршен парне
балєнца.
Сір чар чгїнелас марібе
сарєн є пзув лїя ке пе.
Лєн мулякрїнас дро панї,
джїден чгурденас дре
ханїн.
Ромен пзув'яса тасєвенас
сір є бакрен ділен чгїненас.
Мїре якга інке ровєн.
Мїре кана шунєн Ромен,
савє Дєвлєса прє вушта,
дро яг гачонас сір кашта.

Мро родо барвало, баро.
дре єкг дївес чгудї шєро,
дре пзув татї лїнаса (нілає).
Сір прє да свєто те джївєс?
Нашті Роменте те бістерєн
Дївес кало те калє чїрі!!!

8 КВІТНЯ: АКЦІЇ, ПРОТИСТОЯННЯ, УСПІХИ

8 АПРІЛО: АКЦІЇ, НАЙПАТЯПЕ АЙ ЛАЧІПЕ

Акції

День ромів у Лондоні

Понад 650 осіб відзначили Міжнародний день ромів в Лондоні. Вони зібралися на набережній Темзи, а потім мирною процесією дійшли до середини моста, де зупинилися і кидали в річку квіти - в пам'ять про активістів ромського руху Я. Смита і Т. Догерті, які померли цього року. Букети квітів були кинути в Темзу і на знак пам'яті 15-річного Я. Делана, вбитого минулого року в Чеширі, а жертвою вже нинішнього року став словацький ром Радислав Пуку.

Крім того, біля дверей будинку №10 на вулиці Даунінг був залишений мішок листів від ромів до прем'єр-міністра Великобританії Тоні Блера.

Конкурс краси

Напередодні 8 квітня організація ТВ ВТР (телевізійна компанія м. Скоп'є, Республіка Македонія) оголосила про Міжнародний конкурс краси для ромок - Miss Roma -2004.

Міжнародний парад краси організовується вже протягом 13 років і є доброю можливістю для ромок усього світу не лише показати свою чарівність, а і передати традиції, історію, культуру країни, з якої вони походять.

Конкурс відбудеться в м.Скоп'є в кінці червня.

Сам парад, разом із музичними виступами відомих груп як частини цього великого заходу, підтвердить, що всі гості, які побувають на ньому, насолодяться виступами красунь і залишать у пам'яті чудові спогади про літнє перебування в Македонії.

Прем'єра фільму

8 квітня в м. Сараєво відбулася прем'єра документального фільму, створеного на кошти місії ОБСЄ в Боснії та Герцеговині і присвяченого Міжнародному дню ромів.

Фільм "Відсутні ромські діти в школі" проливає світло на боротьбу ромської громадськості Боснії та Герцеговини за отримання освіти. У фільмі розповідається про долю трьох ромських хлопчиків, один з яких змушений працювати, а не вчитися, щоб підтримати сім'ю фінансово. Другий не ходив до школи через суспільні бар'єри. Третій хлопчик мав перешкоди з боку членів сім'ї і міг піти в школу тільки тоді, коли покинув сім'ю.

"Цей документальний фільм дає вичерпну відповідь про ситуацію з освітою ромських дітей в Боснії та Герцеговині, - сказав голова місії ОБСЄ в країні Роберт Бекрофт. - Фільм свідчить про велику роль освіти для ромського суспільства, незважаючи на численні суспільні, економічні, сімейні проблеми, які часто заважають дитині відвідувати школу". Голова місії пан Бекрофт вказує на визначені напрями діяльності для поліпшення освіти ромських дітей, серед яких найперший - національний план дій у освітній галузі, в прийнятті якого взяли участь органи влади, педагоги, місцеві ромські лідери, спеціалісти.

Успіхи

Ромський парламент

Представники Асоціації ромів з усіх регіонів Чеської Республіки 8 квітня зустрілися на першу сесію Ромського парламенту. Президент Інтернаціональної Ромської Унії (IRU) Еміл Шука повідомив, що у нову організацію входять як представники різноманітних організацій, так і окремі визначні діячі ромського руху. Відкриття роботи Ромського парламенту відбулося саме на свято 8 Квітня. Відтепер роми стають партнерами уряду та інших установ, як наприклад, парламенту Чехії.

Вибори голови Ромського парламенту та його заступників відкладено на місяць.

Нова стратегія

З допомогою місії ОБСЄ у Сербії та Чорногорії розроблена і з 7 квітня розпочата реалізація

нової стратегії розвитку стосовно ромів. Вона була прийнята Національною Радою і направлена на вирішення пріоритетних проблем: отримання освіти, житла, працевлаштування.

"Ця нова ініціатива повинна запровадити якомога скорше", - сказав представник місії ОБСЄ, її голова Маурізо Массарі. "Для будь-якої країни, що має намір приєднатися до Європейського Союзу, захист прав меншин є основою необхідною передумовою, встановленою у документах Колонгаєнського саміту Європейського Союзу від 1993 року", - додав він.

Ромська мова в освіті

У місті Клузі (Румунія) розпочав роботу проект "Громадянська освіта і ромська мова", профінансований освітніми програмами Phage, мережею фонду Сороса, фонду Фенікса та Асоціації Pro-Demosgas. Тридцять ромських викладачів, які беруть участь у проекті, пройдуть курси так званої громадянської освіти, а з серпня

пня нинішнього року розпочнуть роботу в класах. Через мережу ромських організацій відібрані викладачі пройдуть підготовку в університеті м. Бухареста, центрі CREDIC, де оволодять методикою роботи з батьками дітей-ромів (питання конфліктології, вибору освіти).

Викладачі будуть задіяні у 5-місячній роботі в школах - викладатимуть кілька тем з громадянської освіти ромським дітям та їхнім батькам.

По закінченні планується видання довідника та двомовного практичного посібника для ромів з громадянської освіти на основі досвіду, набутого під час реалізації проекту.

Зареєстровано нову ромську організацію

У Міжнародний ромський день - 8 квітня, в Донецьку отримала свідоцтво про реєстрацію ще одна ромська громадська організація - Донецьке обласне культурно-просвітнє товариство ромських жінок "Мірікля". В цей же день члени товариства та їх діти провели річкову акцію.

Дані стереотипи у негативному зображенні ромів - добре відомі. Вони широко висвітлюють останніх як екзотичних аутсайдерів. Наприклад, у листопаді ми-

Ромів України з 8 Квітня через нашу газету вітають:

Ромський Національний Стратегічний секретаріат, Міністерство з прав людини і національних меншин Сербії і Чорногорії.

Міжнародна ромська пошта, координатор Валерій Новосельський (Ізраїль).

Координатор програми "Роми України" Міжнародного фонду "Відродження" Сергій Дьома.

Редактор журналу "Rom-po-drom" Стасіро Станкевич (Польща).

Голова організації "Romani Emancipacija" Гюнтер Абділаскоро (Нідерланди).

Ромський жіночий центр "Bibija" (Югославія).

Ромська жіноча організація "Daja" (Македонія, Куманово).

Ведучий радіопрограми "Amago Glaso" Джордж Берналу (Аргентина).

Моніка Рафел, представник Roma Right Center (Угорщина)

Професор, доктор Трайко Петровський.

Магмет Битик, "Radio Jeni Donet", м.Прищина (Косово).

Тетяна Габріельсон, аспірантка Техаського університету (США).

Асмет Елезовські, Себіна і Славіца "Romano Dram" (Македонія).

Наталія Кривоцова, Міжнародна Організація з Міграції, київський офіс.

Центр Євангелістського служіння "Мангімо" (Росія).

Олександр Торохов, "Рома Уралу" (м.Єкатеринбург, Росія).

Віктор Кабаненко, "Romano Трайс" (м.Чапаєвськ, Росія)

Протистояння

Істина про ромів?

"Ми дозволимо, щоб роми захопили Англію?" - на це питання було запропоновано дати відповідь 20 тисячам передплатникам "Шоденного Експресу", однієї з малоформатних газет Великобританії. Переважна більшість категорично сказала - "Ні" Подібне опитування було проведене 20 січня ц.р., після того як на початку року інша газета - "Економіст" - вмістила статтю під великим заголовком "Майбутні орди", в якій було проаналізовано вірогідність масової імміграції людей зі Східної Європи після 1 травня. Через кілька днів інші малоформатні газети повиходили з енергійними закликами проти східноєвропейської міграції ромів, де прогнозувався потік біженців у десятки, сотні, тисячі чоловік, який вірогідно з'явиться після входження нових 10 країн до ЄС. Усі вони нібито житимуть, вестимуть безпечний спосіб життя за рахунок платників податків британців.

Дані стереотипи у негативному зображенні ромів - добре відомі. Вони широко висвітлюють останніх як екзотичних аутсайдерів. Наприклад, у листопаді ми-

нуло року широко подавалися матеріали про шлюб 14-річної доньки короля ромів Румунії Анни-Марії Чіоба з 15-річним хлопцем. Публікувалося багато деталей з шлюбної церемонії, повідомлялося про багаті подарунки і т.ін. Всі ці факти були подані для того, щоб інтригувати заїдну публіку, яка ніби вважала, що вільною від родових переконань, упереджень. Навіть говорилося про участь у церемонії представників від уряду Румунії. Проте негативний відтінок публікації був очевидним.

Подібні ж висловлювання масово з'являються і проти словацьких ромів, котрі прибули на острові. Засуджуючи расизм узагалі, журналісти в той же час замовчують причину виїзду ромів зі Словацьчини, оскільки це не є популярною темою для британців.

Журналісти повинні відчувати відповідальність як перед своїми редакціями, так і перед читачами. На жаль, редактори потребують ідей, розповідей, які можна продати, читачі потребують сенсацій, "смажених" фактів, аж до таких, що створюють певні упередження. Звідси йде формування хибного кола: люди створюють образи ромів з публікацій у ЗМІ, які постійно мусуються. Негативне сприйняття ромської спільноти викликає певні дії. Так, уряд Словацьчини виставив проти неозброєних ромів війська, а пересічні громадяни зачиняли свої вікна.

Карін Варінго,
інформаційний офіс
"European Roma"

У селі Нерубайське на Одещині, яке недавно відзначило своє 150-річчя, компактно проживають 35 ромських сімей. Роми цього села ведуть ослий спосіб життя. Вони поділяються на дві групи: котляри та українські роми. Діти й онуки українських ромів навчаються у сільській гімназії - серед інших 1178 учнів.

Та більшість ромів, які проживають у селі Нерубайське, котляри. Їх близько 200 чоловік, вони мають свої особливості, традиції, які відрізняються навіть від традицій українських ромів. Так, котляри вступають у шлюб у 13-14 років, школярки носять неєвропейську форму одягу тощо. Моніторинг цієї групи, проведений недавно, показав, що 70% котлярів неграмотні.

За бажанням ромів котлярської групи, адміністрація села та дирекція гімназії виділили приміщення під ромську школу. Це - будівля колишньої ЗОШ с. Нерубайське. Ромська школа стала філіалом сільської гімназії. Зручні місцянаходження, просторі класи, кваліфіковані викладачі, які працюватимуть за програмою загальноосвітньої середньої

НОВА ШКОЛА ДЛЯ РОМІВ

НЕВІ ШКОЛА ЛЕ РОМЕНГЕ

школи України, - все це дасть можливість дітям ромів котлярської групи отримати неповну середню освіту, закінчивши 9 класів.

За домовленістю Одеського обласного товариства ромської культури "Романі Зборя" з гімназією, в ромській школі заплановані й факультативні заняття "За-

хист прав ромів в Україні за підтримки ERRC". Проводити правові уроки буде юрист товариства "Романі Зборя" Фатіма Андріївна Дудучава.

Є.Остапович,
Ж.Дудучава

На світлинах: у таборі котлярських ромів.

СВЯТО РОМІВ У МУКАЧЕВІ СВЕНТО РОМЕНГЕРО АНДО МУКАЧЕВО

Урочистості з нагоди Міжнародного дня ромів було проведено у м. Мукачеві на базі ЗОШ І-ІІ ст. №14, у якій навчаються діти ромів, за ініціативи відділу у справах національностей та міграції, спонсорів Міжнародного фонду охорони здоров'я та навколишнього середовища "Региони Карпат" - НЕЕКА, Закарпатської облдержадміністрації.

Учні й вчителі ретельно готувалися до цього свята - гарно прикрасили кожен клас і школу в цілому, побудували на подвір'ї сцену для виступів, запросили ромських умільців з лозоплетіння, вишивки тощо. Барвисті ромські національні костюми були пошиті власними руками учнів під керівництвом учителів.

Про умлі дитячі руки свідчила організована виставка їхніх робіт, на якій були представлені малюнки, вишивки, вироби з дерева, глини, лозоплетіння, ліплення тощо. Усе це демонструвалося разом із експозицією робіт відомого ромського художника Йосипа Балага, у якого вже було дві виставки в Ужгороді і кілька у Мукачеві. Йосип Йосипович має середню освіту і з 5-ти років вчився у художній дитячій студії при Мукачевському драмтеатрі. Розписав 30 церков не тільки в Закарпатті, а й по всій Україні. З радістю передає

свій досвід учням ЗОШ №14 після занять у школі. Кілька робіт здібних його учнів було також виставлено для огляду присутніх.

Демонстрував свою майстерність і умілець з лозоплетіння Варфоломій Балог, два сини якого навчаються у цій школі. Один із синів - Юрій, учень 7-го класу, вже вмів і сам виготовляти вироби з лози.

- Для кого ви плетете цей виріб? - запитую у В. Балага.

- Цю вазу я хочу подарувати школі на день Міжнародного дня ромів.

В урочистій частині свята Міжнародного дня ромів взяли участь перший заступник голови облдержадміністрації С.С. Ревак, заступник голови обласної ради Е.Е. Нусер, заступник голови Мукачевської міської ради В.М. Отовчиць, начальник освіти, смі, молоді та спорту Мукачевського міськвиконкому Є.І. Кобаль, ромські лідери та представники культурно-просвітнього товариства "Невіле" та німецького товариства "Відродження".

Урочистості з нагоди Міжнародного дня ромів відкрив заступник голови обласної ради Ернест Нусер. Він привітав усіх присутніх зі святом і побажав великих успіхів у подальшому навчанні й роботі.

Після виступів представників облдержадміністрації, Мукачевської міської ради, директора школи, ромських лідерів розпочався концерт, який підготували своїми силами учні ЗОШ №14.

Для проведення змистового і цікавого дозволила длеті напередодні свята ромів учнівському колективу було подаровано оргкомітетом музичний центр, який вони і використували під час концерту.

До речі, оргкомітетом, який склався з представників органів влади, освіти, місіонерських благодійних організацій, здійснено цілий комплекс різноманітних заходів для зміцнення навчально-матеріальної бази школи. Зокрема, закуплено художню, навчальну та науково-популярну літературу; канцелярське та навчальне приладдя (оловці, ручки, лінійки, зошити, кольорові олівці та ін.); набори спортивного та ігрового інвентаря (шашки, шахи, м'ячі, скакалки, ракетки, бадмінтон тощо). Для поповнення оснащення навчальних кабінетів було придбано карти, глобуси, навчально-дидактичні плакати та інше.

А щоб діти відчували особливу радість від свята, після закінчення цікавого і веселого концерту усім 464 учням було вручено пакети з солодощами. Крім цього, є рішення місцевої влади про те, що недовізі розпочнуться роботи з ремонту школи: буде замінена пласка покрівля, яку важко ремонтувати, на шатрову, встановлене центральне опалення зі своєю котельнею, організовано харчовий блок з ідальнею, медпункт, спортивний зал, учбові майстерні з виготовлення традиційних ромських народних виробів.

- Можна при школі створити і прекрасні творчі ромські колективи, де плематимуться майбутні артисти для ромського театру, який важко народжується, - зауважив Е. Нусер.

Успіхів у навчанні та творчого натхнення юному поколінню ромів бажали усі присутні на святі. До нових зустрічей!

Валентина Опаленик

РОМИ І ВЛАДА Е РОМА АЙ РАЯ

Наша газета неодноразово розповідала про негативне ставлення місцевої влади до ромів, небажання їх сприймати частинкою свого суспільства, проявити, бодай, тішки поваги і взаєморозуміння... Нещодавно я завітав до голови Рівнянської сільської ради Кіровоградської області, члена Комуністичної партії - Василя Івановича Ясинського, який позує для інтер'ю для нашої газети.

- Шановний Василю Івановичу, на території Рівного проживає чимало ромських сімей. Кілька слів, будь ласка, про них. Якими проблемами живуть і які заходи вживає влада щодо поліпшення умов їхнього життя?

- Так, у Рівному проживає чимало ромів уже багато років. У яких умовах? Одні живуть у середньому достатку, інші - бідно, як і українські малозабезпечені люди. Чи вживаємо заходи щодо поліпшення їхнього життєвого рівня? Так. Якщо малозабезпечені і багатодітні сім'ї звертаються до нас, у тому числі і наші роми, то, звичайно, старасмося чимось зарадити. Тобто, за пільгами завозимо дрова, бо, на жаль, вугілля сьогодні має космічні ціни... Із місцевого бюджету, за потреби, виділяємо невеличку суму грошей, одноразової допомоги. А решта українців і ромів, котрі можуть працювати, повинні самі заробляти на себе гроші і поліпшувати умови свого життя. Для мене, власне, немає різниці між українцями і ромами. Для мене вони всі - громадяни України. Я завжди ставлюся до порядних, чесних, працюючих людей з повагою! Мені приємно навіть говорити про одного з таких - рома-механізатора з Іванівців Миколу Савицького. Більше б таких, як Микола!

- Василю Івановичу, є ромські сім'ї зовсім неграмотні, живуть за межею бідності. Чимало з них не розуміються на законах... Чи сільський голова сприяє тому, щоб і вони отримували державну підтримку, ну, скажімо, ту ж субсидію і таке інше?

- Так. Але на це питання хай дасть відповідь обліковець військового столу, яка (тимчасово) займається оформленням субсидії.

- До мене зверталися старенька ромка-пенсіонерка Тамара Матасар і Любов Медникова. Я допомогла їм оформити всі необхідні документи на отримання субсидії. Всім, хто потребує і має право на отримання державної підтримки, - ми не відмовляємо, - говорить Катерина Петрівна Клімова.

- Василю Івановичу, декотрі роми обмежені у правах на отримання земельного паю. Чому?

- Ті, хто не працював у господарстві під час розпаювання земель, згідно з законом, землю не отримали. Є роми, котрі працювали у господарстві, вони мають свій земельний та майновий пай. Закон один - для всіх!

І насамкінець:

- Шановний Василю Івановичу, чи відоме вам ставлення працівників міліції до ромів? Мені, власне, воно здається вкрай негативним. Звичайно, я можу їх зрозуміти. Авжеж! Серед ромів, як і серед українців, є й такі, хто завжди чимало клопотів... Та все одно відомо, що до ромсь-

кої нації найбільш вороже ставлення, чи не в кожному міліцейському відділенні порушують права ромів.

Якось я звернувся до одного з них з проханням дати інтер'ю для нашої Всеукраїнської ромської газети, яка виходить за підтримки Європейської комісії з прав людини та інституту Відкритого Суспільства і яку читають по Інтернету у багатьох іноземних державах. У відповідь, на жаль, почув відмову...

- Можливо, той працівник не погодився на інтер'ю без дозволу свого безпосереднього керівника. Щодо їхнього ставлення до ромської нації, на жаль, на це питання не можу відповісти.

Нерідко мені як сільському голові доповідає працівник нашої місцевої міліції про те, що, скажімо, на тій чи іншій території села ром порушив закон. Щодо неправомірних дій з боку міліції, то роми до мене поклику не зверталися. Сподіваюся, що наші правоохоронці і не ганьблять честь і форму української міліції.

- Що ж, шановний Василю Івановичу, не буду кривити душою і скажу: дуже хочу вірити в це. Адже серед працівників правоохоронних органів у декотрих областях, районах чимало порядних, чесних, хороших людей друзів, котрі по-справжньому доброзичливо ставляться як до українців, так і до ромів і не посягають на честь і гідність людини будь-якої нації, навіть при її затриманні...

Щиро дякую, що не відмовились дати інтер'ю нашої газеті. Всіляких гараздів та успіхів Вам у праці. Щастя Вам!

Інтер'ю вів
Леонід Савицький,
власкор "Романі Яг",
с. Рівне, Кіровоградська обл.

P.S.
Від редакції:

Коли інтер'ю було підготовлено і передано до друку, редакції стало відомо, що у пасхальну ніч у Рівному був вчинений кількама українцями... наліт на ромський будинок, в якому проживає бідна, багатодітна сім'я ромів. Першим про це дізнався від однієї з потерпілих сільський голова Василь Іванович Ясинський, який викликав оперативну службу міліції.

На телефонний дзвінок працівники Рівнянської міліції на чолі з її керівником майором міліції Володимиром Прокоф'євом оперативно зреагували і прибули до місця події...

Редакція висловлює щире вдячність керівникові Рівнянського відділення міліції та його підлеглим за оперативність. А також редакції вдячна і сільському голові Василю Івановичу Ясинському, який не залишився осторонь.

Багато хто у Бородянському районі Київської області пам'ятає розповідь заступника командира льотного підрозділу по ПВР А. Ко-

млітливості інструктора. Степан Дебеляк тоді був відзначений цінним подарунком, про нього писала і преса. Та не-

ВІН ЛІТАВ УСЕ ЖИТТЯ ВОВ ГУРАЛАС СА ПЕСКО ТРАЙО

билянського, опубліковану в газеті "Крылья України" в далекому 1981 році. В ній йшлося, як пілот-інструктор, спеціаліст 1-го класу Степан Петрович Дебеляк разом із екіпажем літака сільськогосподарської авіації, потрапивши в аварійну ситуацію, вийшли з неї переможцями завдяки високій грамотності і професійній майстерності, зібраності й

багатом було відомо, що пілот-інструктор, який врятував екіпаж і літак, - ром за національністю.

Нині Степан Петрович Дебеляк - капітан запасу. Мені довелося зустрітись з цим відомим на Київщині льотчиком-ромом, який у дитинстві мріяв стати пілотом і став ним.

Народився Степан Дебеляк у селі Горбані Переяслав-Хмельницького району Київської області у 1936 році. В 1944-му пішов у школу. Всі мрії школяра були пов'язані з небом, як і у багатьох хлопчаків. Він мав героїчним перельотом Валерія Чкалова, сам мріяв стати льотчиком.

Дитячі мрії не у всіх збуваються, та Степан був завжди дуже

настирливим, він умів домагатися своєї мети. Ось чому відразу після закінчення середньої школи поступив у Кременчуцьке льотне училище. Там освоював літаки класу Як-18. Цього Степанові Дебеляку вдалося замало: по закінченні став курсантом Кіровоградського вищого училища льотчиків. Працював на літаках класу ІЛ-28.

Потрапивши під скорочення Збройних Сил, Степан Петрович не розгубився. В аеропорту "Жуляни", вже на цивільній роботі, освоїв польоти на повітряних кораблях марки АН-2, АН-24. Згодом був призначений командиром ланки, став пілотом 1-го класу, налітав 11 000 годин. Працю-

вав інструктором, наставником молоді, дав пупівку в небо десяткам молодих льотчиків.

Пішов на пенсію льотчик-інструктор у 1997 році, у званні капітан запасу. Ще у 1962 році одружився з чарівною Людмилою Миколаївною. Виховали разом доньку Наталію і сина Володимира. Мають трьох онуків - 18-річну красуню Олену, 11-річного Степана та Юрка п'яти років.

Живе Степан Петрович Дебеляк тепер у Києві. Його люблять друзі, поважає молодь.

Отакій він, ром-льотчик, сміливий, розумний, високоосвічений. А ще - він і досі гарний, хоч голову відкрила сивина... Його розповіді про службу в небі захоплюють слухачів онуки.

Володимир Бамбула

На світліні: льотчик-інструктор, капітан запасу Степан Петрович Дебеляк

Коли б розказати вам, дорогі читачі, як організувалася ромська недільна школа в с. Великій Ком'яті на Виноградщині, то вийшла б довга історія. І були б у ній рядки про те, скільки разів побував Ласло Ласлович Дюрі, голова районного Виноградського культурно-просвітнього товариства "Романо дром" ("Ромська дорога") у кабінетах різних чиновників і різних рівнів. І все ж йому вдалося переконати місцеву владу, що організація подібного навчального закладу - річ потрібна. Більше того - виділили понад 5 тисяч гривень.

Стекло немало часу, доки з занедбаного приміщення Будинку культури "виросла" простора кімната, у якій з'явилися новенькі парти, класна дошка, наочні приладдя.

Мені довелося спостерігати, як ведеться ремонт зусиллями місцевих будівельників (деякі - батьки майбутніх учнів). Стеля була такою, що не вірилося, що її можна довести до ладу. Як і підлогу, стіни...

Все було б нічого, але серед ромів Великих Ком'ят знайшлося і кілька десятків тих, котрі постанувили: зібрати збори і на них нехай чесно, в присутності голови сільради, дисципліного пан Дюрі розподілити кошти, виділені районною радою, помж ромамі. Мовляв, ми жили й живемо без ромської мови і письма, то нехай і наші діти не вчать у недільній школі. В селі, благо, є загальноосвітня, куди ходять усі і українці, і роми...

Ласло Ласлович не повірив "далекоглядності" своїх одноплемінників. І як наслідок - з'явився його лист на шпальтах "Романі Яг" (газета №16(35) від 10 вересня 2003 р.)

Утім, пристрасті вже вшухли. А після того як у програмі престижного "Нового каналу" були показані фрагменти з концерту, у якому найактивнішу участь взяли вихованці недільної школи з Великих Ком'ят, не один батько і мати стали подумувати про те, аби розширити ще бодай на один клас недільну школу, шукати кошти для навчання.

ВИВЧАЄМО РОМСЬКУ МОВУ

Розповідав Ласло Ласлович Дюрі, керівник недільної школи: - Я викладаю ромську мову, історію і літературу. У школі - 22 учні. Окрім мене, ще працюють

НЕДІЛЬНА ШКОЛА: ЩО НОВОГО?

КУРКЕСКІ ШКОЛА: СО НЕВІПЕ?

На уроці. Світлина Мирослава Горвата

двоє учителів. Дуже багато допомагає нам український словесник місцевої школи Марія Іванівна Філіп. Скажу так: педагог із значним досвідом швидко знайшла підхід до наших учнів. Більше того, коли кошти, виділені з бюджету, закінчилися, вона сказала: "Я мушу довести своїх вихованців до кінця навчального. І ці місяці трудитимуся безплатно..."

До грошей, виділених для школи районною владою, додалася й кошти Міжнародного фонду "Відродження". Дуже вдячні ми за допомогу Євгенові Бистрицькому та Сергію Дьому.

Тепер за свої предмети Знаюся по широті уроки ромської мови веду із великим задоволенням. Маємо і "підручник" відомого ромського поета Міхи Козимиренка, у добрий нагоді і абетка (Малий Букварик), видана обласним культурно-просвітнім товариством "Романі Яг", українсько-ромський дитячий журнал "Сонечко".

Враженням про навчання діляться:

Ласло Бумбі:

- Я - третьокласник. Залюбки відвідую недільну школу. Вчуся на 10, 11 балів. З предметів, які викладають нам, найбільше люблю уроки ромської мови. Буквар, читанка - то мої книжки-друзі. Знаю немало віршів ромською.

Мар'яна Галіщева:

- Мені 14 років. Відвідую 6-й клас місцевої школи. Охоче навчаюся ромської мови. А ще на додому переагу читанню, математиці. Почали читати Букварика. Тепер уже пішли далі.

Василь Галамбіца:

- Кожен день навчання у недільній школі - то нова сходинка. Жили ми деякий час у Дніпропетровській області. Там не було такої школи. Люблютись мені читанням.

Василь Габакан:

- Я - п'ятикласник. У недільну школу записався тому, що хочу знати свою мову. Шкода, що багато хто із дорослих її призабув...

МАЛЮЄМО...

Майже вся стіна - стенди із малюнками. Фантазії дітей можна лише подивуватися: і космонавти, і мотоциклісти, й орачі, й зорельоти, і казкові квіти, дерева, яблука-райчата...

А що за кольори! Посядання червоного, синього і коричневого дає щось таке ефемерне, неземне...

Попросила принести й показати найкращі малюнки. Юні художники буквально "розцвітали", їх коментуючи.

А ось і педагог. Ольгу Ласлівну Бумбі - чорняву красуню молоді роумку не відрізняш від 14-літніх чи 12-літніх її учениць. Одягнута в модну кофту, чорну

спідницю, з смояним волоссям - мов дівчина. Хоча... у самої вже син...

Ольга Василівна Бумбі, студентка заочного відділення юридичного факультету (спеціальність соціальна робота) Ужгородського Національного університету:

- Тепер я в іпостасі вчительки недільної школи. Це один з видів соціальної роботи, на яку вчуся. Веду уроки малювання, співів.

Хто найкраще малює? Безперечно, виділяється Микола Штефанко. За ним іде Петро Бумбі. А далі... Перегляньте малюнки, порозмовляйте з дітьми, й вони розкажуть усе й про усіх...

Світлана Галіщева, 12 років:

- Окрім уроку малювання, люблю ще такі предмети, як математика, ромська мова і читання.

Ким мрію стати? Я ще над цим питанням не задумувалася. Рада, коли мої роботи дивляться учні нашої недільної школи, старшокласники місцевої школи, батьки. До занять у недільній школі ставлюся серйозно. Адже вивчаю і пісні наших предків, і їхні звичаї та обряди...

нота" (не боїмося цього слова) одноплемінники, скарги, анонімки в район і т.н. Зумів знайти однодумців.

Серед проблем: необхідно провести газ у школі, аби діти не мерзнули; за партами багато дітей сиріт із незаможних родин; на часі безкоштовні обіди, хоч би в суботу...

У Виноградському районі 1200 ромських дітей. Далеко не всі охоплені навчанням. 150 хлопчиків і дівчаток Товариство планує відправити на оздоровлення. Діє ж програма "Діти України", з багатьма відповідальними працівниками, які можуть посприяти в цій справі, уже велася розмова.

За бажання, настійливості багатого чого можна домогтися.

Нічого додати чи відняти від цих слів.

Пропонуємо увазі читачів питанням не задумувалася. Рада, коли мої роботи дивляться учні нашої недільної школи, старшокласники місцевої школи, батьки.

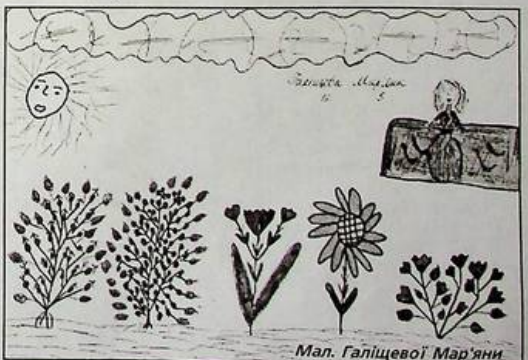
Загадка від Ласла Бумбі:

Вона без рук, без ніг,

Та не сіпка і не риба.

Вона різнокольорова.

(Змія)

Мал. Галіщевої Мар'яни

ПОСТСКРИПТУМ

Знайомство (нехай і не таке тривале) з викладачами та учнями Великоком'ятської недільної ромської школи переконує: а такі навчальні заклади потрібні, зокрема, коли акцентувати на вивченні ромської мови.

І потрібні справжні сподвижники. Ласло Ласлович Дюрі один із таких. Його не зупинила "тем-

Підготувала
Юлія Зейкан,
село Великі Ком'яті
на Закарпатті

Р.С. Днями у школі побував координатор програми "Роми України" Міжнародного фонду "Відродження" Сергій Дьомо і дав високу оцінку діяльності її керівника і педагогів.

БРАВИСІМО!

Нечасто доводиться дивитися передачі про національні меншини України, а тим більше про ромів.

Але напередодні Міжнародного дня ромів глядачі каналу "1+1" на одному подиху переглянули телепередачу Ольги Герасим'юк "Хочу і буду" тему "Одруження у ромських родинах".

Всю передачу, певно, присвячену Дню ромів, було побудовано з величезним професіоналізмом. Найперше, це інтрига - а як це насправді відбувається у ромських родинах? І підбір чудових подружніх пар - Саша Чукаленко з дружиною Танею і Петі Чорного з дружиною Діаною.

Два майстри музичного мистецтва (думаю, не тільки України) з тонким гумором, дещо іронічно, але й з великою гідністю розповіли про особливості й краші риси та традиції ромських сімей: повагу до старших, до батька й матері, до дівчини, до нареченої. Серед інших ромських гості не обминули і традицію викрадення, яка існує подекуди й зараз.

Мабуть, і для багатьох українців не було б зайвим увітчатися так з повагою ставитися до батьків, які, до речі, лише радять, вибір залишається за самою молодою людиною. Ці поради щирі, доброзичливі і базуються на життєвому досвіді.

Оскільки у ромських сім'ях особливо дбають про те, щоб, за висловом Петі Чорного, "дерево по собі рубалося", жінки-матері вміло коригували процесом одруження: приміром, як у Саші Чукаленка - знайомство на чужому весіллі з молодістю дівчиною, яка пізніше стане його дружиною, наступні візити, спрямовані на те, аби молоді змогли краще придивитися одне до одного, дотримання звичаїв ромської сім'ї, роду.

Даючи розкритися у розмові своїм гостям, Ольга Герасим'юк активно втручалася в хід бесіди, вносячи свої коментарі, зауваження, запитання. Дві гарні пари, де чоловік, як і ведеться - глава сім'ї, говорили впевнено і цікаво, а дружини артистів показали себе чудовими "половинками": краса,

молодість, постава, витриманість, - все це робить честь будь-якій жінці.

Артисти розкрили себе і як романтичні герої. Чого варта розповідь Петі Чорного про купання у крижаній воді Дунаю ради того, щоб домогтися взаємності у молодій дівчині, солістки ансамблю? Або цнотливе ставлення Саші Чукаленка до майбутньої дружини?

Вся телепередача просто випромінювала іскромний, легкий сарказм, іронію. Приваблювало вміння героїв посягтися з ситуації, змусити глядачів поглузувати і з самих себе, і з тих, про кого йшла мова. Ось іронічні слова Петі Чорного: "Любов - це мистецтво. Якщо вона є - то це талант, а якщо немає - то оженися!", в яких відчувається логіка і смисл буття.

Оскільки серед глядацької аудиторії всі були нероми, то закономірним було і запитання: а чи може українка вийти заміж за рома? На нього добре відповів Саша Чукаленко: "Може, але вона тоді вже повинна дотримуватися норм життя ромської громади, можливо, і незрозумілих тим, хто не спілкувався з ро-

мама: носіння спідниці, а не брюк, сидіння за окремим жіночим столом, а не біля чоловіка, який сидітиме у чоловічій компанії". І ще багато й багато інших звичаїв, притаманних ромській родині, в якій основне - любов до дітей і виховання поваги до батьків, сім'ї.

За реакцією залу відчувалося, крижаники недовіри до ромів поволі танули. Зберігши до себе романтичне ставлення, роми розкрили всі позитивні якості "добророзличливих людей високого гатунку". Вони показали й свої особливості як таких, які достойні поваги, високих почуттів. "Лопух ніколи не оженився на троянді", а ромські дружини Саші й Петі - Таня і Діана дійсно як чудові троянди, яких у сім'ї дбайливо доглядають.

У закличних акордах телепередачі прозвучала, певно, одна з кращих народних пісень-романсів "Ой, да не будите", виконана чудовими артистами. Це був гімн ромському коханию і реплетеному з пристрастю й романтикою. Передача засвідчила вмілу режисерську роботу Ольги Герасим'юк, талант усього колективу, який правдиво й легко, китиво і романтично розкрив одну із сторінок буття ромів - сімейну.

Дя-ку-є-мо, пані Ольго! Бравісимо, Сашо і Петю!

Евгенія Навроцька

ЕКСПРЕС-ІНТЕРВ'Ю

"АРМІЯ - ЦЕ ШКОЛА ЖИТТЯ" "КЕТАНІЯ - КАДИ ШКОЛА ТРАЙОСКИ"

Сьогодні і в пресі, і по радіо, і по телебаченню багато розмов про армію. По-перше - весняний призов, по-друге - Ірак, по-третє, армія - одна із сторін виховання юнаків.

Цими днями наш кореспондент зустрівся з молодими воїнами, котрі уже відслужили у Збройних Силах. Серед них і ром - **Олексій Татарінов.**

- Олексію, як же тобі служилось і де служив?

- Служив я на Курилських островах, радіотехнічна частина, у 1986-88-х роках, ще за Радянського Союзу. Сказати, що було важко... Звичайно, армія - не прогулянка і не санаторій. Особливо виснажливим був перший рік служби. Чи була тоді чи є сьогодні в армії "дідівщина"? Здається, на таке питання може кожен відповісти по-своєму... Так, була. Спочатку до мене як до рома ставлення було не дуже позитивним з боку оточуючих, бо в тій частині я був єдиним ромом. Але згодом усе нормалізувалося.

- Олексію, що можеш порадити ромським хлопцям, котрі стоять на порозі служби в армії?

- Якщо вони мають освіту, хороше здоров'я, то, звичайно, таким хлопцям армія додасть сили і мужності...

Валерій Крутник - це **Чернівці:**

- Як на мене, армія - це школа життя. "Дідівщина"? Вона скрізь була, є і, здається, буде. Хлопець, який щойно прибув на військову службу, має виконувати накази старослужбовців.

- Перепрошую, але, мабуть, і ти, Валерію, виконував у перший рік вимоги "дідів" - мив за них підлогу, підшивав комірці, виконував й інші позастатутні "доручення"...

- Півроку я був у навчальному підрозділі, а в частину повернувся вже сержантом, так що цього

приниження мені довелося уникнути.

- Отже, ви стверджуєте, що знущань в армії немає?

- Ні, стверджувати не хочу, можливо, деякі випадки ще і є, але у нас такого не було. Погодься, навіть у найсучасній армії чимало залежить і від самого солдата, чи-то він ром, чи українець, грузин, німець... Знаю, що б'ють лише наклепників, тих, хто доносить на інших...

Павло Козаченко, український села Річного:

- Служив у ЛенВО, за двадцять кілометрів від Санкт-Петербурга. Взагалі, служилося непогано. Звичайно, було по-всякому. Та більше, певно, хороше.

- Павле, не треба кривити душою, скажи, чи є насправді в армії й сьогодні "дідівщина"?

- Так, на жаль... Може, не скрізь, але часто має місце. І ранище була, в роки моєї служби в будівельних військах, куди призивали колишніх карних злочинців. На мій погляд, "дідівщина" - це неприпустимо.

- Що ти хотів би сказати хлопцям, незалежно від національності, котрі незабаром служитимуть в Українській армії?

- Перш за все, добре би мати середню освіту, бути підготовленим і фізично, і морально. Адже в армії по-справжньому пізнаєш і розумієш навколишній світ, людські взаєможості.

Бєсїду провів Леонід Савицький, власкор "Романі Яг", Кіровоградська область

Від кореспондента: Якщо у вас, шановні наші читачі, є інші думки про службу в армії, напишіть. Ця тема потребує всебічного обговорення. Нам цікаво буде, найперше, ваша думка, ромські юнаки! Редакція чекає на ваші листи - роздуми.

ЮВІЛЕЙ БУДУЛАЯ

У березні цього року виповнилося 70 років з дня народження відомого молдавського актора театру і кіно, народного артиста СРСР, Михайла (Михайла Ермолайовича) Волонтира.

Цей актор знімався в багатьох кінофільмах як в головних ролях, так і в ролях другого ряду, але завжди створені ним образи кіногероїв вирізнялися ясравістю та високою майстерністю. Але ми знаємо цього актора ще й як чудового виконавця ролі Будулая - улюбленого героя повісті А.В. Калініна "Циган" в однойменному багатосерійному телефільмі, який 1979 року, тобто 25 років тому, випустило творче об'єднання "Екран" і який з захопленням дивилися телеглядачі у всіх тодішніх республіках СРСР.

Цей фільм мав і своє продовження. У 1986 році було показано другу частину телесеріалу - п'ятисерійну кінострічку "Повернення Будулая".

Сьогодні "наш Будулай", так з любов'ю називають у Молдові відомого актора, переступив поріг свого 70-ліття. Михайла Ермолайовича привітали з юві-

леєм його творчі поборити по сцені (він багаторічний незмінний провідний актор Бельцького драматичного театру ім. Васіле Александрі) та по кінематографу, діячі культури, численні шанувальники його таланту. Привітали майстра також президент, прем'єр-міністр та голова парламенту Республіки Молдова.

Степан Келар, м. Київ

РОМ-ПРЕС

Фінляндія

Міжнародна асоціація ромських письменників Фінляндії у місті Таммсаарі з 2 по 4 липня 2004 року організує конгрес ромських письменників. Це буде подія, яка збере митців країн Балтії, щоб обговорити питання виходу творів ромської літератури. Крім того, буде розглянуте питання - література як голос народу і політичний інструмент. Одночасно відбудуться вистави ромських театрів та концерти ромських ансамблів. Конгрес визначить рівень культурної співпраці ромських авторів, режисерів, керівників ансамблів між містами Балтії.

ЕС: ключ до взаєморозуміння

Багато посткомуністичних країн з 1 травня входять до членів в ЄС. У цих країнах живе значна кількість ромських громадян. Роми сподіваються, що вони матимуть більшу допомогу від розширеної Європи. Але підвищення життєвого рівня в руках самих ромів.

Розповідь про ромів

З січня цього року в Одесі почала видаватися всеукраїнська щотижнева газета "Лучуферул" для молдавської національної меншини. Приємно, що ця газета розповідає не лише про історичне, соціальне та культурне життя молдаван України, а й про інші етноси.

Зокрема, в № 10 за березень можна прочитати цікаву статтю Любові Петку "Ромський етнос", в якій авторка знайомить читачів про те, хто такі роми, коли вони заселилися й осіли в Україні, розповідає про їх побутові та культурні традиції. В статті наводяться також діалоги автора з головою регіонального ромського Конгресу Сергієм Ермошкіним.

Ця об'єктивна і доброзичлива публікація могла б послужити прикладом для інших видань та журналістів, які беруться щось писати про ромів.

Степан Келар, м.Київ

ВІТАЄМО!

ДРАГОСТОС!

Студентка V курсу МАУП, недавня працівниця нашої газети Альона Бругош, подарувала своєму чоловікові Юрію Шкробку донечку Карину. З чим і вітаємо.

- Донечка народилася 29 березня о 9-й годині ранку. Вага 2 кг 900 грам. У неї красиві очі, русаве волосся. Спокійна, хоча я її тришкіли перебудувала... Ось-ось справимо зірочки, і-говорити Альона.

На світліні Мирослава Горвата молода мама Альона Бругош з Каринкою.

ПЕРЕПОЛОХ У РОМСЬКОМУ ТАБОРІ ДАР АНДО РОМАНО ТАБОРО

Дізнавшись про надзвичайний вчинок "охоронців порядку" щодо ромської громади у с. В. Добронь Ужгородського району, працівники редакції газети "Романі Яг" вирішили з'ясувати усі обставини цієї ситуації. Виявилось, що, шукаючи підозрюваного у крадіжці, близько 20 осіб цивільному врівалися у будинки ромів, били їх зумовними кийками, намагалися змусити ромів виказати місцезнаходження підозрюваного на прізвисько Роберт. Але усю по порядку.

У неділю, 28 березня 2004 року, у ромський табір села Велика Добронь, що на Закарпатті, завітали 20 працівників правоохоронних органів у цивільному, щоб знайти підозрюваного крадія велосипедів у с. Лучки Мукачівського району. Підозра впала на рома Василя Лакатоша на прізвисько Роберт.

Річ у тім, що дружина підозрюваного родом із Лучок і лежала там певний час у лікарні. Василь часто навідував її. Саме тоді у цьому селі сталася крадіжка велосипедів. Побачивши того дня у селі чужинця, Ілушка, жителька Лучок, заявила у міліцію, що ром на прізвисько Роберт з В. Доброні вкрав велосипеди.

Чому звинуватили Василя Лакатоша? - запитують старійшини ромського табору Йосипа Йосиповича Куруца.

- Не можу збагнути. У неділю до мене прийшли близько 20 чоловік з міліції, бо хоч вони і були в цивільному, однак в одному з них я впізнав дільничного з Лучок і кількох міліціонерів з Мукачова. Почали мене питати, де живе ром, якого всі кличуть Робертом і чи не знаю я, де він зараз знаходиться. Я був у розпачі, бо дійсно нічого не знав. Мене привели до машини, біля якої стояв наш дільничний Віктор Баб'як. Ромів вигнали на вулицю і били гумовими палицями. Таким чином вони примушували жителів виказати, де знаходиться

підозрюваний. Найбільше потерпіли рідні Василя - тато, мама, сестра і вагітна дружина. Лакатоша знайшли, наділи на руки залізні браслети і повезли в Мукачово. Під час відтворення крадіжки в Лучках Роберт втік разом із братом. Розгнівані працівники слідства знову схопили його у таборі, але карали жорстоко.

Біля автомобіля, на якому ми приїхали з редакції, під час розмови зі старійшиною збиралося чимало ромів. З'явився недовозі і батько підозрюваного - депутат сільської ради, а пізніше прийшов і сам Василь-Роберт.

- Це я той Роберт, котрого шукає міліція, - відрекомендувався, підійшовши до гурту. Я не винен. Я нічого не крав. Я ходив у Лучки, бо там лікувалася моя дружина - вона родом з цього села. Людина взагалі не в змозі за одну ніч красти 9 велосипедів! Це на мене зробила наклеп Ілушка, мати горбатого рома на прізвисько Мірі, з яким я побився 7 років тому під час похорону у Доброні. А небіжчик був близьким знайомим Ілушки з Лучок. Я не заподіяв йому тяжких ушкоджень, але ця родина затаїла на мене велику злість. І от, побачивши мене в Лучках того дня, коли викрали велосипеди, вирішила помститися і заявила у міліцію, звинувативши у всьому мене. Мене схопили і дуже били. Так били жорстоко, що я мусив взяти вину на себе.

Але, повірте мені, я не винен. Я хотів залишитися живим і здоровим. Краще, думаю, відсиджу 2 роки, ніж переносити такі муки.

Через кілька днів з Мукачова мене привезли на відтворення злочину в Лучки. Я не міг нічого їм відтворити, бо не знав, з яких дворів зроблені крадіжки. Вони підводили мене до кількох будинків, але як я можу відтворити, коли я не крав.

Через деякий час я попросився покурити і по нужді. Мене відпустили, я вийшов на вулицю, там стояв мій брат, який запропонував мені втекти. Недовго думаючи, ми стали втікати. Збагнувши, що мене нема, слідчі погналися за нами. Ми з братом схопилися у крайній розвалений хаті у своєму селі. Однак нас там знайшли і почали жорстоко бити. Били так, що я почав кричати і просити ромів заступитися за мене, бо я не винен. Всі жителі нашого табору віруючі християни-реформати і ходять до церкви. Запевняв односельців, що я не крав. І це ж правда!

Почувши мій крик і прохання про допомогу, весь табір прийшов мені на допомогу. Щоб не віддати мене ромам, міліціонери били всіх, хто наближався до мене. Сталася велика бійка. Роми змогли мене захистити і вирвали з рук міліціонерів, хоч багатьом було заповідано тілесні ушкодження. Я весь час ховався, то в лісі, то в полі, то в інших місцях, але знову прийшов у табір, бо слідчі все-таки, певно, переконалися, що я не винен і це просто помста, тому мене уже не шукають.

За Василя Лакатоша на прізвисько Роберт заступався весь табір, бо не брав він тих велосипедів, ніхто ніде їх не бачив, запевняли односельці. А його батько - депутат сільської ради Лакатоша Василя Ернестовича, хвору матір Зіту Василівну і вагітну дружину міліціонери жорстоко побили, увірвавшись у будинок, що на вул. Шумній №11. Постраждали ще кілька жителів Великої Доброні під час облави, про це свідчать висновки актів судмедекспертизи. Однак досі ніхто у ромів вибачення не просив. Отож, ромську націю можна принижувати й ображати без вагомих на те причин? А жалі! Адже роми, такі ж люди, як і всі. І через їхню неосвіченість і колір шкіри, їх, в першу чергу, можна звинувачувати і жорстоко бити. Цьому свавільно треба покласти край. Сподіваємося, що крапки над "і" в цій історії будуть розставлені правильно.

Валентина Ткаченко

На світліні: реформатська церква, яка знаходиться у ромському таборі с. В. Добронь.

ЩО ТАКЕ РАСОВА ДИСКРИМІНАЦІЯ І БОРОТЬБА ПРОТИ НЕЇ

Дискримінація на основі ознак раси, кольору шкіри чи етнічної приналежності ("расова дискримінація") - це практично завжди порушення прав людини. У Міжнародній конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, яка є основним нормативним актом, що забороняє расову дискримінацію, говориться: "термін 'расова дискримінація' означає будь-яке розходження, виключення, обмеження або перевагу, засновану на ознаках раси, кольору шкіри, родового, національного або етнічного походження, які мають метою або наслідком знищення або применшення визнання, використання або здійснення на рівних началах прав людини й основних свобод у політичній, економічній, соціальній, культурній або будь-якій іншій сфері громадського життя". Фундаментальним принципом недискримінації є рівність прав расових, етнічних і національних меншин перед законом і право на рівний захист закону. Міжнародне право забороняє расову дискримінацію в таких сферах (але не обмежується тільки ними): освіті, охороні здоров'я, забезпеченні житлом, працевлаштуванні, а також у доступі до суспільних послуг. Держави несуть пряму відповідальність за запобігання, покарання і засоби боротьби з виявами дискримінації.

Сучасне європейське право роз'яснює, що таке "пряма" і "непряма" дискримінація. У нещодавно прийнятій Директиві Європейського Союзу про расову рівність (2000/43/ЄС), "що впроваджує принцип рівноправ'я, незалежно від расової або етнічної приналежності людини", говориться, що "пряма дискримінація" виникає, якщо до однієї людини ставляться з меншою перевагою, ніж до іншої, а також ставилися або будуть ставитися в аналогічній ситуації на підставі расового або етнічного походження".

Прикладом тому можуть бути установи, які відмовляються приймати заяви від ромів про прийом на роботу або ж по розподілу житла, які навмисно віділяють ромам квартири з поганими умовами для проживання.

"Непряма дискримінація" має місце, коли зовні нейтральна норма, критерій або практика ставить представників якоїсь мен-

шини в особливо невідгдане становище, порівняно з іншими особами, крім випадків, коли дана норма, критерій або практика об'єктивно виправдані легітимною метою, і спосіб досягнення цієї мети є придатним і необхідним". Як приклад можна привести магазини, куди заборонено вводити в довгих спідницях, або заборона вводити в державну устанovu з покритою головою.

Ці правила, хоча і є нейтральними щодо етнічності, фактично можуть вибірково поставити в невідгдане становище ті певні групи меншин, які воліють носити довгі спідниці або головні убори.

У деяких країнах, у яких працює Європейський центр по правах ромів, багато хто вважає, що роми не піддаються дискримінації, тому що конституція або який-небудь інший закон оголошує дискримінацію незаконною, чи прямо визнає ромів як меншість даної країни. Таке нерозуміння самої ідеї дискримінації нерідко зустрічається в сьогоднішній Європі. Те, що у вашій країні існують конституційні або інші законодавчі положення, які забороняють дискримінацію, ще не означає, що у вашій країні її немає. Закон, який забороняє дискримінацію, - це лише інструмент у боротьбі з дискримінацією. В дійсності ж ви можете протягом дня неодноразово піддаватися дискримінації.

Лише в дуже небагатьох випадках дискримінація може бути законною. Пряма дискримінація виникає тоді, коли при прийнятті на роботу враховується "справжня професійна кваліфікація". В особливих випадках закон допускає непряму дискримінацію. Заявник може втратити право на практику пропорційно невідгдані положення, які зазнає та чи інша расова або етнічна група, але відповідальна особа має право, закріплене у законі, довести, що дія переслідує легітимну мету, що вона стосується всіх без винятку і вона розумна. Як приклад можна навести будівельний майданчик, де всі робітники зобов'язані носити каски для безпеки. Ця політика може побічно дискримінувати певні групи людей, яким заборонено носіння подібних головних уборів. Роботодавець може, однак, виправдати необхідність дотримання цього правила і заявити, що в даному випадку легітимна мета забезпечує безпеку робітників, що ця необхідність пропорційна ризику і що носіння касок - розумна вимога для охорони праці.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПРОЕКТ ЗАХИСТУ РОМІВ - ДІЄ

ЄВРОПЕЙСЬКО ПРОЕКТО ПАЛО ЧАПІПЕ РОМЕНГЕРО - ДЖАЛ

Добра половина ромів міста Ізюма, що на Харківщині, а їх у місті близько 80, збиралася на загальні збори, які провів президент обласного національно-культурного товариства ромів "Ромені" Іван Матюшенко. Він розповів про історію походження ромів, їхню культуру, самобутність, про факти з життя відомих одноплемінників, докладно зупинився на прийнятій у вересні минулого року Державній Програмі соціально-і духовного відродження

ромів України на період до 2006 року.

До речі, хоча Програма діє вже восьмий місяць, з'ясувалося, що не тільки більшість ромів не знають про неї, а й адміністрація Ізюмського району, а також мерія міста, адже ніяких заходів по її виконанню підготовлено не було. Це було з'ясовано на зустрічі президента НКТ ромів "Ромені" з адміністрацією Ізюмського району й Ізюмською мерією. Під час цієї зустрічі було до-

сягнуто згоди про повторну зустріч 8 червня і проведення спільних зборів адміністрації, мерії, керівництва НКО ромів "Ромені" та жителів ромської національності Ізюмського району. Усім присутнім на зборах було презентовано книгу "Від А до Я - романе лава - циганські слова" і запропоновано найближчим часом створити ініціативну групу для створення недільної школи для дітей і дорослих. Було розказано також про освітні про-

грами, організовані Європейським центром по правах ромів.

Проте основне зібрання на зборах - висвітлення початку роботи у Харкові філії Європейського центру по правах ромів, яка відкрилася у квітні цього року на базі Харківського обласного НКТ ромів "Ромені". Координатором програми є Аладар Адам. На зборах були роз'яснені основні завдання Європейського проекту, серед яких найголовніше - захист прав ромів в Україні і доступ до

правосуддя. Головною метою проекту є сприяння розвитку мережі ромських правозахисних організацій в Україні і юридичний захист прав ромів, навчання активістів ромських організацій ефективній правозахисній роботі, проведення детального моніторингу становища прав ромів в Україні; забезпечення доступу до справедливого суду особам ромського походження з допомогою стратегічних судових справ.

Іван Матюшенко,
президент Харківського обласного НКТР "Ромені",
віце-президент
Всеукраїнського конгресу ромів України

СІМ'Я У ВИХОВАННІ МОЛОДІ

БЕРЕГІННЯ - СМАГЛЯВКА ІБОЯ ГУЛЯШ ХУЛАНІ - КАЛІ ІБОЯ ГУЛЯШ

Завітавши напередодні Міжнародного дня ромів у м. Чап, я звернулася до старійшини місцевої ромської громади Рудольфа Калмановича Салка і попросила познайомити мене з ромською жінкою, яка була б прикладом для інших у вихованні своїх дітей і берегинею своєї оселі. Рудольф Салко, подумавши, повів до будинку подружжя Гуляші.

Побачивши непроханих гостей, жінка трохи розгубилася. Старійшина ромської громади представив мене, сказавши, з якою метою завтали до них.

- Заходьте, будь ласка, в оселю. Я якраз готую обід для чоловіка. Він поспішає на залізницю, де працює. Мій чоловік дуже любить левші і гуляши з м'ясом. А взагалі, йому подобаються усі ромські страви.

- А чому ви наголошуете, що "ромські"?

- Ви ж помітили, мабуть, що у мене чоловік гадко - місцевий українець, ми з ним познайомилися на одній з вечірок. Живемо зі Станіславом уже 20 років, маємо двох дочок, які закінчили Чопську ЗОШ, а нині навчаються у вищих навчальних закладах в одній із прикордонних європейських держав.

- Ібоє Олександрівно, чи допомагає вам чоловік по господарству?

- Звичайно. У квартирі зроблено ремонт його власними руками - вимуровав камін, добував веранду... Мій Станіслав узагалі хороший сім'янин.

- А як вам вдалося привабити такого чоловіка?

- Про це хай розповість сам. Я б теж хотіла знати.

- Станіславе Іржевичу, чи не шкодуєте, що одружилися з ромкою? Що вам у ній найбільше подобається?

- Мені подобається в ній усе: її краса, чарівність, людяність, уміння смачно готувати страви, вести домашнє господарство. Виховання дітей, в основному, припало на Ібою, бо я багато часу проводжу на роботі. Мій обов'язок - тримати під контролем виховання, навчання дітей і матеріально забезпечувати сім'ю.

Одружився я ще до армії. Ібою народила мені у 1985 році дочку Ілдику. Невдовзі мене призвали до лав Радянської Армії. Служив у підродних військах. З собою взяв фото дружини і донечки, яке сталося у мене на тумбочці. Ібою навіть з фото випромінювала чарівність. Одного разу підійшов до мене один військовослужбовець і говорить: "Дай мені фото своєї дружини, я намалюю портрет. Її погляд так приваблює, ніби вона разом з нами".

Через кілька днів простим олівцем намалював портрет і подарував мені. Ось він висить на стіні. Тепер розумієте, що Ібою приваблювала легінів навіть зі своєї фотографії...

Після армії, у 1988 році, у нас з'явилася друга дочка - Сабіна. Ібою ретельно доглядала дітей, прищеплювала їм навички ромських традицій, вчила господарювати, готувати різноманітні страви, а особливо слідувала за їхнім навчанням, часто навідувалася в школу й цікавилася у вчителів успіхами наших дітей. Її старання не пропали марно - Ілдіка і Сабіна були одними з кра-

сних учениць Чопської ЗОШ, а нині вони студентки вузів. З дружиною мені завжди затишно і цікаво. Радий, що поталанило з нею поєднати свою долю і спільно виховувати дітей.

Приємно було почути від Станіслава таку позитивну характеристику своєї дружини. А Ібою ніби розквітла, її очі випромінювали радість.

- Не все ми були такі, як нині, що можемо забезпечити себе і дітей, - вступила у розмову. - Раніше я ходила полоти буряки. Тяжко доводилося заробляти на хліб насущний. Після одруження зі Станіславом, в основному зай-

малася дітьми. Слідувала, щоб вчилися, стали хорошими людьми і отримали вищу освіту. І от недовзі мої мрії стануть дійсністю - Ілдіка в цьому році, а Сабіна через пару років отримають дипломи про закінчення вищих навчальних закладів. Прошу вас, не розпитуйте про них детально, бо я так хвилююся, щоб усе закінчилося добре. Тільки зі згоди доньок можемо вам сказати більше. Покажу вам лише фото. Старша схожа на мене, а молодша на тата. Як закінчат, то приїжджайте до них на інтер'ю. Дай Боже, щоб усе було благополучно. Я часто відвідую своїх дітей, контролюю хід навчання і поведінку дівчат. А сама займаюся "човниковим бізнесом". Не можу ж увесє тягар скласти на плечі чоловіка.

- Ібоє Олександрівно, а чи знаєте ви, коли роми відзначають своє національне свято?

- Звичайно, знаю: 8 квітня. Це Міжнародний день ромів, у пам'ять про тих, хто загинув під час війни і Голокосту. Я готую вноч, наруч квітів зі свого квітника, де ми їх вирощуємо, й підемо разом з іншими ромами пустити Тисою. Хай це нагадає всім про ті страшні часи, які минули. І щоб більше вони ніколи не повторилися...

Ось така вона, смаглявка Ібою - справжня берегиня, прекрасна дружина, мати і взагалі людина. Сплкуватися з нею було легко і приємно. А у день свята ромів бачила Ібою, як пукала свій внік і квіти Тисою.

Валентина Ткаченко

На світлині: Ібою Гуляш біля каміну у своїй оселі.

Нещодавно в київському палаці "Україна" з величезним успіхом виступив знаменитий танцівник фламенко Хоакін Кортес. Він викликав справжній фурор серед жителів столиці та її гостей. Про мистецтво Хоакіна Кортеса, його театр-балет, саму особистість яскравого ромського артиста писатимуть ще не раз. Ось чому, розповівши коротко про Хоакіна Кортеса в попередньому номері нашої газети, ми знову повертаємося до цієї теми, друкуючи розповідь про артиста, підготовлену нашими авторами.

Чи можна станцювати биль і радість, триумф і падіння, ніжність і озлобленість, народження і смерть - саме станцювати, а не зображувати? Чи це підвладно людині, танцювнику? Так. Якщо це Хоакін Кортес.

Хоакін Кортес (Joaquin Cortes) - бог зі світового артистичного Олімпу, народився на півдні Іспанії, у Кордове в ромській родині, у 1969 році. Потім переїхав у Мадрид, де у 12 років почав учитися танцювати. Саме в цей час Хоакін Кортес, за власним знанням, вирішив присвятити себе танцю. Він прийшов до свого дядька, знаменитого танцівника фламенко Кристобала Рейеса, і уболагов його навчати всьому тому, що той вмів. Дядько погодився, і три роки Хоакін займався щодня по вісім годин, збиваючи до крові ноги. Коли йому виповнилося п'ятнадцять, його запросили в трупу Корольовського Національного балету Іспанії. Незабаром він став солістом і блискучим класичним танцівником. Кортес гастролював по всьому світу і брав участь у гало-концертах на рівні, до слова сказати, з Майєю Плісецькою.

"Танець йде з мого серця. Я захоплюю у те, що роблю".

Ромську пристрасть, яку він називає "святом ромської культури", він присвятив своєму дду, Антоніо Рейесу, людині, котра прищепила йому думку, що фламенко - це "спосіб життя".

ВОГНЕННИЙ ПРИНЦ ФЛАМЕНКО ЯГУНО ПРИНЦО ФЛАМЕНКО

Є мрія і переконання: мрія - донести фламенко до мільйонів глядачів і переконання, що він здатен це зробити.

Він визнає, що все, що він робить, - заради танцю. "Я належу до нового покоління ромських танцюристів, які готові захищати свої корені. Роми ідуть від кочового життя і починають створювати речі, котрі залишаться в історії". З 12 років Кортес танцює, поєднуючи свою класичну хореографію з національними традиціями. "Танцюючий бог", "новий Рудольф Нурев", "вогненний принц фламенко" - такими епітетами публіка в усьому світі щедро нагороджує цього 34-річного іспанського танцівника. Його шоу "Pasion Gitana" ("Циганська пристрасть") і "Live" ("Буття") - не протест фламенко, це шоу світового класу, рівного якому у своєму жанрі немає, і, кажуть, не було. Хоакін Кортес - найзнаменитіший танцівник фламенко у світі. Він був визнаний кращим артистом 1998 року.

Ромська кров для Хоакіна Кортеса - поняття не міфичне, одного разу він запросив молодих танцівниць, гітаристів, нікому не відомих скрипалів і флейтиста, ще кількох співаків, словом, зібрав табір, котрий назвав "Балетом фламенко Хоакіна Кортеса".

ЮНЕСКО називає його артистом світу. Він визнаний гідним цього титулу за "видатний внесок в охорону і поширення ромського фольклору і художньої спадщини, за прихильність цінностям рівності, терпимості і солідарності між народами".

Він вважає себе ромом і з гордістю продовжує традиції ромської культури, йому було б дуже цікаво об'єднати культуру угорських ромів із традицією андалузького танцю.

Знаменитий танцівник фламенко Хоакін Кортес живе приблизно так само, як його предки. На життя заробляє, танцюючи у різних містах, з тією, щоправда, різницею, що маршрут його тільки за кілька місяців повторюється.

Моя мама завжди була для мене найголовнішою людиною. Важко сказати, чи всі ромські родини такі дружні, як родина Кортесів, але з ріднею мені пощастило, це точно. Моя бабуся, яка завжди носила пишний сідничі з яскравими квітами і яка вмела читати долю по руці, розповідала онукам про те, як її прапрабабуся опинилася в Іспанії, пройшовши нелегкий шлях із Індії аж через Росію і Румунію. Ми завжди були найневиснішою казкою, прішою за інші, - з зітханням повторює її слова Хоакін.

Хоакін Кортес, як ніхто інший, знає, що його танець - це крик. А ромам завжди було що оплакувати.

"Ми роми, - говорить Кортес, - нас завжди переслідували, і усе, що ми могли, - це кричати від болю в танці і піснях".

Підготували
Ж.Дудучава, Є.Остапович

БУЯННЯ КОЛЬОРІВ, СТИЛІВ ШУКАР КОЛЬОРО, СТИЛЬО

У весняному сезоні точкою відліку нинішньої моди дизайнери обрали шістдесяті роки. Саме відтоді прийшли в моду вишукані сукні, які облягають фігуру і які носять з елегантним піджаком. Залишається популярним етнічний ромський стиль, що знайшов втілення у яскравих жовтогарячих і червоних жакетах і брюках із шовку "шанту", які особливо ефектно виглядають в ансамблі з багатокольоровими шовковими шарфами, вишитими жакетами.

Поряд із жіночою класикою - актуальні елементи спортивного стилю: блузони, широкі брюки. Як зазначає більшість експертів, довжина сідничі у нинішньому сезоні не регламентується - поряд з міні, що залишилися з минулої весни, в моді моделі до колін з легких тканин, що розширюються донизу. Дуже популярні наразі рожевий колір, усі відтінки зеленого, блакитний. І взагалі, чим ви яскравіші, тим і сучасніші.

На чотирьохденному "Сезоні моди" в Києві знову запалували етнічні мотиви. Як вважає Вікторія Краснова, найкращим варіантом одягу є урбанізований фолк. Більше драйву, самоіронії, більше впевненості, що ти - сама собі дизайнер. І якщо у сучасній моді все змішано, як під час великого розпродажу в універмазі, то в одному простежується загальна тенденція - щодо взуття. Ніхто з дизайнерів не пропонував високі підбори.

Папуша є незвичайним явищем у ромському світі. Вона - перша свідомо поетеса серед ромів Польщі, про яку дізнався весь світ.

Справжнє її ім'я Броніслава Вайс. Її мати Катерина Зелінська походила з відомого старовинного ромського роду. Точна дата народження Папуші невідома, й сама поетеса ніколи не робила з цього ніякої проблеми. Сама вона вважала роком свого народження - 1909-й, але в письмових документах, в енциклопедіях фігурує дата 30 травня 1910 року. Водночас, у деяких виданнях вказується інша - 17 січня 1908 року. Ця плутанина в датах - одна з маленьких ромських хитростей, характерна для ромських жінок. Місце народження Папуші - польське місто Люблін. Школу вона взагалі не відвідувала, а грамот навчилася самотужки, від своєї подруги, набагато пізніше, вже дорослою.

В роки Другої світової війни Броніслава Зелінська виходить замуж за відомого в своєму середовищі музиканта-арфіста Дюноза Вайса і в 1944 році народжує сина Владислава. Молода жінка вливається в ромську музичну групу. Саме в середовищі друзів і колег свого чоловіка вона почула стародавні ромські пісні і відчула до них інтерес. Цей інтерес вилився у власну творчість. Броніслава почала складати вірші, але потай, щоб ніхто про це не дізнався. Вона записувала їх у тоненький зошит, один за одним. Роль жінки в ромському середовищі не дозволяла писати і публікувати вірші, а ще - записувати стародавні ромські пісні. Певну роль у публікаціях, які з'явилися пізніше, відіграв відомий польський письменник, дослідник творчості прозаїка-земляка Бруно Шульця та автор книги "Цигани Польщі" Ежі Фіцовський. Свого часу він промандрував з бродячим ромським табором Пуроро Польщю, був популярним автором ромської культури. Саме йому Броніслава Вайс, яка підписалася псевдонімом Папуша, що в перекладі з ромської означає "лялька", і довірива свої перші твори. Фіцовський також переклав її поезії з ромської мови на польську і опублікував їх.

Найвища точка творчості Папуші - пісні, написані в 50-ті роки, коли в різних країнах соцтабору майже одночасно виходить закон про примусову відмову від кочів'я. Папуша написала близько 300 пісень "ліл", але до нас, на превеликий жаль, дійшла лише незначна їх частина.

Визнання до поетеси приходить в 1958-1959 роках, коли її пісні були видані і вона була нагороджена державними відзнаками Польської Республіки.

Проте життя Папуші склалося трагічно. Ромська спільнота не сприйняла публікації жінки-ромки, не зрозуміла глибини і масштабу її таланту і неперборного бажання писати. До того ж і рідна сім'я не зуміла підтримати поетесу, не вибачила їй, відкинула зі свого середовища.

Треба знати ромську ментальність, щоб зрозуміти, яким це було ударом для Папуші. Втрата зв'язку з тим єдиним для неї світом виявилася для неї нестерпною. Вона важко захворіла і близько 20 років нічого не писала. Тривога за долі ромів, яким забороняли мандрувати (фактично це було втраченою традицією, звичаєм, стилем ромського життя, яким жила і сама поетеса в дитинстві і молодості), з одного боку, а з другого - її вигнання та смерть єдиного сина, - все це підірвало її здоров'я. Вона не відчувала себе "зрадницею", хоча саме до цього приговорили її ромська спільнота, ромська громадська думка, звинувативши її у зраді і "розп'явши на хресті". Під час хвороби Папуша спалила понад 300 своїх творів. Шкода! Дійшли до нас лише близько 30 її віршів та пісень, серед яких кілька датуються 50-ми роками. А основна частина це ті, що написані наприкінці життя. На батьківщині, в Польщі, було видано три томики її поезії: "Пісні Папуші" (1956 р., Вроцлав), "Мої пісні" (1973 р., Лодзь), "Ліс, охоронець мій" (1990 р., Варшава). На жаль, жоден з них не був перекладений на українську мову.

17-річне мовчання поетеси порушилося лише в останні роки її

РІК ПОЛЬЩІ В УКРАЇНІ

МУЗА ПАПУШІ

ДО ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ВИДАТНОЇ РОМСЬКОЇ ПОЕТЕСИ

життя, коли вона заувчала новими прекрасними віршами. У 1978 році, коли їй виповнилося 60 років, поетеса була нагороджена Дипломом Міністерства культури. В цей період було видано її поезії окремою книгою. Відомий польський режисер Г.Ковальський зняв про Папушу фільм.

Померла поетеса в бідності, покинута всіма, в психіатричній клініці 8 лютого 1987 року.

Свого часу Ежі Фіцовський видав книгу спогадів про свою мандрівку з ромським табором під назвою "Скільки печалей і доріг", крім того, пізніше, у 1986 р., у Варшаві з'являються ще два томів спогадів "Демони чужого страху". У цих книгах окремими розділами він подає матеріали про Папушу. Та, на жаль, не завжди благаї наміри йдуть на користь тих, про кого пишуть, у даному випадку - на користь Папуші. Колиш невідома ромська дівчина приспала Є.Фіцовському рукопис своїх творів, підписавши їх Папуша. Фіцовський, не отримавши згоди від поетеси, опублікував її вірші, підписавши їх псевдонімом "Папуша", але разом з тим і розкривши її справжнє ім'я. Та, певно, були й інші можливості видання поезій Броніслави Вайс, які б виключали такі величезні випробування, якими стало для неї вигнання з ромського середовища. Є.Фіцовському потрібно було звернути більше уваги на автора як на особистість, а не лише як на талановиту поетесу, тоді б її публікації, можливо, з'явилися б у більш сприятливий час, існувала також можливість збереження анонімності авторки. Є.Фіцовському, без сумніву, належить багато відкриттів у сфері ромської культури, але те, що він добував їх за рахунок знехтування законами самих ромів, аж ніяк не робить йому честі. Про це пише і керівник Літньої школи з формальних методів у фольклористичній доктор філологічних наук, професор С.Ю.Неклюдов.

Пропонуємо читачам кілька поезій Папуші з збірки "Філософія буття" в перекладі відомого київського поета, письменника і журналіста Степана Келара.

Людмила Кудрявська

Пісенька

*Через багато років,
а може, значно раніше,
руки твої пісню мою знайдуть.
Звідки вона взялася?
Напев прийшла чи уві сні?
І згадаєш,
і думатимеш про мене -
чи то була казка,
чи правда.
І пісеньки мої
і усе
запам'ятаєш.*

1952 р.

Моя пісня -
то тиха сльоза

*Моя пісня -
то тиха сльоза,
що не раз
проливала я.
І безсоння вночі -
то є моя пісня.
Я побачила якесь небо,
що було
незвичайно прекрасне,
і зорі вечірні.
Туди мене щось
дуже вабало,
тільки що воно значило -
збагнути була я не в силі.
Мені не хотілося спати,
я просто дивилася,
як вони сплять.
Я, дівча малолітнє,
просто йшла у ніч.
Погляджувала коней,
десь над водами йшла.
То й була моя вся любов.
Скелі,
дерева,
все мені імпонувало
і в мені зашилося.
Бува, захлинас людину
хвиля якась химерна,
і марить тоді людина
про ліси та про гори,
а потім все знов забува.
Живе якось так відокремлено
від божого світу.*

*І для циган ліси
були колись годівниками,
і за ними цигани
ще плакатимуть не раз.
А плачуть тоді,
коли шум,
коли вітер.
Літа молоді,
бузи ви прекрасні,
бо цвіли у своїй
правдивості.
У клітці я бачу пташку,
співучого соловейка.
Хоча і співає чудово,
але пісня його сумна.*

О, земля моя

*О, земля моя,
я твоє донька,
крізь тебе проходять води,
крізь мене сльози!
Не забуваю, земле,
ти житимеш,
доки є на тобі дерева,
на травах є квіти,
у селі є люди.
Тібе не буде,
іх не буде.
Усе лишице.*

ПРОНЕСЕНЕ КРІЗЬ ВІКИ І ЗМІНЕНЕ

ІНГЕРДО ПАЛА БУТ БЕРША АЙ ПАРУВІПЕ

У кочових місцевих населеннях поведінка ромів часто викликає подив, непорозуміння. Місцеві жителі не дуже переймалися причинами тих чи інших дій, а роми, з свого боку, згідно зі своїми віруваннями і традиціями, широко не афішували їх. Іноді той чи інший євнчик видавався перому не тільки не зрозумілим, а й напроцуд дивним.

Оскільки одним із завдань нашої газети є надання більшої інформації про ромів жителів України, пропонуємо уривки з видання Ангузо Фрейзера "Цигани", яке побачило світ у Києві в 2003 році і є подарунком Посольства Фінляндії. В цій книзі привідкривається завіса таємничості і висвітлюються причини поведінки ромів.

Ромські звичаї стали такими різноманітними, то чи існує взагалі в цій царині щось таке, що можна визначити як універсальне або абсолютне? Коли не брати до уваги поширених ромських звичаїв, які все ж таки мають спільні риси з обрядами корінних європейських етносів, то найімовірніші дві особливості вирізняються як сутю ромські і, можливо, датовані часом ще до їхньої появи в Європі. Однією з них є страх переслідування безпечною душею когось із померлих або її частю поваги, якщо належно не дотриматися поховальних обрядів. Та страх перед оскверненням і

табу, що походять від нього. Вся значущість ромського кодексу усвідомлена відносно недавно: їхнє вірування можна розглядати як стрижневий елемент ромських культур, який служить для зміцнення етнічних кордонів та для означення основної відмінності між ромом і гаджо. Закладена в підвалини цього вірування концепція відома в ромів під кількома (залежно від діалекту) назвами. Роми та багато інших ромів із південно-східної Європи вживають слово marite, що походить із грецької мови; тожачо - це ромська форма слова в Англії й Уельсі, magerdo - в Польщі. Тер-

мінологія різна, але сам кодекс, попри відмінності в деталях та у мірі дотримання, вказує значний рівень послідовності. Як би суворо чи не суворо його дотримувалися, система табу охоплює всі стосунки між чоловіком і жінкою та ромом. А для рома його оголошення - це найбільша ганьба, якої може зазнати чоловік, а разом і всі його домашні. Це соціальна смерть, оскільки після цього може набратися сили умова: будь-що, що він носить, до чого торкається або чим користується - осквернює інших. Для людей, чіє життя в громаді має вирішальне значення, і де одруження, хрещення, вечірки, свята і похорон є великими соціальними подіями, такий присуд - страшені і дієвоє покарання. Для ромів єдиним способом зняти marite може бути лише скликання kris'у (суду).

Табу стосується осіб, пред-

стувати для прання рушників, якими витирають обличчя, скатертин або кухонного начиння чи посуду, а жіночий одяг треба прати окремо від іншого. Під час якихось громадських подій чоловіки і жінки тримаються нарізно, жінки - на другому плані. Але хоч станою жінки й малопрестижні і від неї завжди вимагається скромна поведінка та поступливість перед чоловіком. Одним із наслідків цього кодексу стало те, що вона може опоганити чоловіка, прилюдно доторкнувшись до нього, скажімо, спідниці.

Отож, кодекс вимагає триматися віддалік від тих ромів, котрі користуються усім цим під час їхніх інтенсивних, близьких контактів з неромами; і існування цього кодексу проливає деякі більше світла на скільність, таку помітну в ромській історії, уникати будь-якої роботи, де без таких контактів неможливо обійтись.

метів, частин тіла, страв і розмовних тем (для ромів при вивченні в школі стосунків статей постають справжні труднощі). Крім того, застосовуються суворі правила прання як окремо посуду, так і рушників. Чиста до блиску кухонна раковина все ж може бути визнана marite, миску, в якій прали одяг, не слід викор-

Поради віг Раги
Драбаріне катаре Рага
з 25 квітня по 11 травня

Овен - дуже сприятливий час для дружніх зустрічей та розваг, але невідкладні юридичні справи можуть припинити ваш відпочинок. Приємно буде почути про себе добрі слова від чужих людей та помріяти про фінансову підтримку. Намагайтеся вибирати головне, а не робити все водночас, наприкінці квітня можна довіритися малознайомій людині, навіть у важливих справах.

Телець - ваші проекти реалізуються досить повільно, зате ви набуваєте певного досвіду та знайомитеся з цікавими людьми. Перспективи у вас дуже серйозні. Вживайте вітаміни та підвищуйте свій імунітет, бо через несвоєчасну хворобу можна всього позбутися.

Близнята - як не старайтесь, а від "паперової тяганини" вам не втекти! Якщо ви не збережете потрібні документи зараз, вам доведеться заплатити зайві гроші восени. Над пропозицією давнього знайомого щодо спільної праці, варто замислитися.

Рак - на деякий час краще зупинити вашу ретельну професійну діяльність та приділити увагу родині. Подумайте про літній відпочинок уже тепер, можливо, він буде трохи "екзотичним". Майнові питання вирішуйте невідкладно. Родичі з боку вашої коханої людини потребують допомоги.

Лев - ваша репутація значно поліпшилась, якби ви не інформували випадкових людей про своє майбутнє. Плітки та невіршені конфлікти заважають вашим фінансовим справам. Подумайте над усім.

Діва - бажано дуже серйозно поставитися до стану свого здоров'я. Це необхідна умова для успішного завершення ваших господарських справ. Торгівля дасть прибуток, якщо вона буде досить масштабною. А от у особистому житті чекайте на сюрпризи.

Терези - серйозні справи та впливові люди спонукують вас до постійного контролю над собою. Спокійна та дружнелюбна атмосфера має бути в родині, щоб хоч удома ви могли відпочити. Але приготуйтеся до того, що робота незабаром "прийде" і до вашої оселі. Не кидайте слів на ветер!

Скорпіон - ви можете стати наставником, зразком поведінки та професіоналізму для молодших. На це, звичайно, потрібні міцні нерви, але ваша самооцінка значно зростає. У фінансових справах, особливо, які стосуються судових розглядів, будьте обережні!

Стрілець - буде краще, якщо ви на цей час знайдете для себе малесеньку "нірку" і там сховастесь. Навіть добрі друзі зараз можуть не втримати вас від хибних вчинків. Вони просто не витримують тиску з вашого боку. Тому серйозні угоди краще не укладати.

Козеріг - настав час, коли ви можете сміливо звернутися до симпатичної вам людини з цікавою пропозицією, запропонувати спільну працю. Не варто звертати увагу на деякі непорозуміння серед колег, та краще не вплютувати сторонніх людей у ваші службові справи.

Водолій - бажано бути чемними та дипломатичними з найближчими родичами, а от на роботі виявити ініціативу та відповідальність. Зароблені гроші можна сміливо витратити негайно, незабаром буде можливість заробити ще. Не дуже розумно зараз зловживати алкоголем та їжею, а от кохання - корисне!

Риби - важлива персона може вас підтримати у фінансових справах, але платію за це буде обмеження вашої свободи. Перспективи дуже приємні, але можуть змінитися партнери. Особисте життя потребує уваги, та у почуттях коханої людини будьте впевнені!

РОМАНИ Я
Газета Закарпатського ромського культурно-просвітнього товариства
Регістраційне свідоцтво серія КВ №5877 від 20.02.2002 р.
Газета виходить за підтримки Європейської комісії та Інституту Відкритого Суспільства (М.Будапешт)
Шеф-редактор **Аладар АДАМ**
Редактор **Евгенія НАВРОЦЬКА**
Редакція не завжди підписує позицію авторів. За точність наведених фактів відповідає автор. Редакція зберігає за собою право виправляти мову і скорочувати матеріали.
Повний або частковий передрук матеріалів дозволяється лише з посиланням на "Романи Я"
АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: м.Ужгород, вул.Дунавського, 18, телефон (03122) 61-39-56.
E-mail: romyag@tn.uz.ua
http://www.romaniyag.uz.ua
Віддруковано в Ужгородській міській друкарні, вул. Руська, 13. Умови. друк. арк. 2,5. Тираж 2500. Зам. № 512

ХУДОЖНЯ ГАЛЕРЕЯ. РУБРИКУ ВЕДЕ МИКОЛА БЕССОНОВ

ЄГИПТЯНКИ НА ДОРОГАХ ЄВРОПИ

Бартоломео Бренберг (1600-1657) "Знайдений Мойсей". П., о.

В Угорщині ромів називали "фараонове плем'я". В Англії - "джіпси" (перекручене - "єгиптяни"). Викликано це тим, що перші табори, які перекочували в Європу, представлялися вихідцями з Єгипту. Майже кожен автор, який описує ромську історію, згадує про багатовікову помилку європейців і складає подяку вченим, котрі розкрили справжнє походження кочового народу. Я впевнений, читачам ці факти добре знайомі, згадуємо про них лише для того, щоб показати - не кожна помилка на шкоду. Завдяки легенді про єгипетські корені ромів, дослідники мають додатковий образотворчий матеріал. Стародавній європейський живопис за своєю технічною витонченістю був наївним. Художники, які зображували біблійні сюжети, без тієї сумнівної наряджати героїв картин у костюми своїх сучасників. Внаслідок цього Понтій Пилат нерідко опинявся в одязі німецького судді, а римські легіонери, які бичують Хри-

ста, нічим не відрзнялися від міських стражників. Зараз історики вивчають по цих полотнах побут Західної Європи епохи Відродження. До чого тут ромі? Згадаємо, Єгипет безліч разів згадується у Старому і Новому Завті. Звичайно ж, художники не знали, як одягалися єгиптяни в біблійні часи, і шили найлегшим шляхом. Зрештою, кожен із них бачив "єгиптянок" на вулиці - ці смагляві жінки навіть пропонували їм поворожити. В результаті ромки послужили моделями для

безлічі персонажів. Їх брали, зокрема, за основу такі майстри, як Лука Лейденський і Пітер Брейгель. Одягнено цих жінок у широкі шати "візантійського" фасону, в яких вони ходили після перекочів в Західну Європу щонайменше два сторіччя. Це й ціно! Ми бачимо на стародавніх картинах турбани і широкі плащі, які з часом були просто забуті. Подивимося, наприклад, на полотно Бартоломео Бренберга "Знайдений Мойсей". Для відбувається на березі Нілу (че-

рез який художник просто-душно перекинув кам'яний міст на зразок італійського). Відповідно до біблійного тексту мати-єврейка пустила коліску за теєю в надії, що над дитиною змілються добрі люди. На щастя, дочка фараона саме прогулювалася біля води. Служниця принесла їй підкидька, і Мойсей був вихований у палаці. Вдивимося в картину. Як і очікувалося, дочка фараона більше схожа на принцесу з світою. На ній пишне вбрання знатної дами. Єгипетська служниця, навпаки, "замальована" з бідної кочівниці. На ній широка довга сорочка і плащ, перекинута через плече. На голові - головний убір у формі широкого диска із зав'язками, який полюбився ромам тієї епохи як добрий захист від дощу. Такі головні убори були започинані ними вже в Європі і знайомі нам по роботах ряду авторів, які зображували сцени ворожіння. "Знайдений Мойсей" - це ще один штрих у збірному образі ромки Заходу XVII століття.

ВАРЕСА

Якось син приносить додому чужий м'яч.
- Де ти його взяв? - запитує мама.
- В однокласника Раджа.
- А він про це знає?
- Авжеж! Хіба не чуєш, як він на вулиці плаче?!

♦ ♦ ♦ ♦ ♦

Варесар чгаворо анел кгеїре чордани лобда.
- Кай ту лес лан? - пгучел е дай.
- Кгатаро амал Раджа.
- Ай вов джанел?
- Ай сар! Ту чи шунес, сар вов пре уїцця ровел?!

♦ ♦ ♦ ♦ ♦

Стоять два роми біля комп'ютерного магазину:
- До чого ти гаджо дійши. Уже килимок для мишки продають.

♦ ♦ ♦ ♦ ♦

Тердьон дуй рома паша комп'ютерно болта:
- Джі кай геїла кадала гадже. Аба цолора ле шиміакене бікнен.

СКАНДИНАВСЬКИЙ КРОСВОРД

Відповіді у кросворд писати українською.

1	→	2	↓	3	↓	4	↓	5	→
6	→	7	→	8	→	9	→	10	→
11	→	12	→	13	→	14	→	15	→
16	→	17	→	18	→	19	→	20	→
21	→	22	→	23	→	24	→	25	→
26	→	27	→	28	→	29	→	30	→
31	→	32	→	33	→	34	→	35	→
36	→	37	→	38	→	39	→	40	→
41	→	42	→	43	→	44	→	45	→
46	→	47	→	48	→	49	→	50	→
51	→	52	→	53	→				

- Паяцо
- Рабо
- Сал
- Анав чгавореско
- Пгувало зораліне
- Фоворско шєіро
- Пласко гурув
- Беяцо
- Фовро анде Франція
- Пграл Асколда
- Букви кирилїци
- Пасо андо келпе
- Монета Лаосу
- Естонско о платорка
- Бузно
- Ратяко келіпен
- Воротар "Баварї"
- Томнако чгон
- Кодо, со скїри вірші
- Pir гратеско серсамос
- Кашт-медонос
- Немціцко анав
- Pir мускї
- "Кгер" ле вурдоненге
- Кгерутно сторожо
- ...Макартї
- Кодо, сас шукарїсарел
- Днїро
- Розвакерїбен пало Т.Шевченка
- Хабен ле алатоске
- ...Гїбсон
- Муренго бур
- Сїєто-ттем андо середземно паї (море)
- Ля-ля...
- Русїяко єроплано
- Me + ty
- Густо пїбен
- Австралїйско страусо
- Шунділе арїлерїйско пушкїбе
- Футбольно клубо анда Мадрїдо
- Екг мангїд паї
- Керди шїфа
- Лобда андо удар (ворота)
- Тропічно зелєнина
- Сїтьло аврі кердо
- Фовро-жєртва атомне бомбардування
- Органо акгенгеро
- Вешєскеро звро
- Майбаро андо тагарїне (країне)
- Українсько опре ваздини кетанїя
- Пласо анде плая
- Кодол, кон традєл андо Крим пало лон
- Вєндїго анда англунїне

РОМАНЕ ХАВЕНАТА

ДРІЖДЖОВИЙ БУЛЬЙОН
0,5 кг картоплї, 1-2 шматки дріжджів, свинячий жир, мука.
Почищену картоплю відварюємо у водї. У холодній водї розмішуємо дріжджі з свинячим жиром. Замішуємо на водї тісто, робимо з нього кульки. Коли картопля зварилася, виливаємо сумїш з дріжджами і свинячим жиром. Кїдаємо туди кульки і варимо 10 хвїлїн.

ДРІЖДЖОВО ЗУМІН
0,5 кг коломпїра, 1-2 котора дріжджї, балано жїро, аро.
Уварже коломпїра кїравас (тавас) андо паї. Андо шудро паї гамїсарас дріжджі ле балане жїроса. Гамїсарас про паї хумер, керас анде лєсте цїне ротатї. Кана е коломпїра тадїле, шудас аврі о сумїшо ле дріждженца ай балано жїро. Шудас анде цїне ротатї ай кїравас 10 перцї.

ВІДПОВІДІ НА СКАНВОРД
№4(46) ЗА 7 КВІТНЯ 2004 РОКУ
1. Бабкіна. 2. Мауглі. 3. Фа. 4.Домовичок. 5. Атос. 6. Метал. 7. Вєчїр. 8. Ірина. 9. Омар. 10. Дуб. 11. Мї. 12. Бук. 13. Семен. 14. Гном. 15. Анї. 16. Чабан. 17. Бал. 18. Пїк. 19. Ура.